

Kauzális nexus a migrációban Összefoglaló a migráció okairól

„Egy pillanatra sem kérdőjelezem meg, hogy a migráció elsődleges, ámbár nem egyetlen okát az ország egyik részének túlnépesedésében kell keresni, miközben másutt feltáratlan erőforrások léteznek, amelyek a jövedelmező munka számára nagyobb ígéretet tartogatnak.”^[1]

1. BEVEZETÉS

A migráció nem új jelenség, az elvándorlás valamilyen formában jelen volt és jelen is lesz az emberiség történetében, csak az különböző intenzitással jelentkezik, ugyanis a migrációnak van felívelő, állandó, majd hanyatló szakasza; a felívelő szakaszt leginkább S forma jellemzi, amely kezdeti lassú emelkedés után meredeken felívelve éri el a csúcspontját.^[2]

A 21. századi migránsok a jobb élet reményében gyakran a saját és családjuk életét kockáztatva indulnak útnak. Több esetben szexuális-, illetve munkaerő kizsákmányolás céljából megvalósított emberkereskedelem áldozataivá válnak.^[3] Ennek ellenére vajon miért hagyják el végleg a hazájukat az ilyen személyek? Mik az elvándorlás okai? Mi a motiváció?

Számtalan forrás létezik ebben a témában, melyben a szerzők évtizedekre visszamenőleg megvizsgálták a migráció okait, és azokból a jövőre nézve megfelelő intézkedéseket dolgoztak ki arra vonatkozóan, hogy a migrációt milyen eszközökkel lehetne visszaszorítani. Ennek okán ez a tanulmány a számos okfejtést, elméletet figyelembe véve abból a célból íródott, hogy a sok nézőpont margójára a migráció okait rendszerszintűen mutassa be.

Elsődlegesen fontos volt tisztázni, hogy az irreguláris migrációnak és a migrációnak is ugyanaz az oka, hiszen az irregularitás jelző az elvándorlás módszerére hat, nem pedig az okára; akár legális, akár irreguláris migrációról van szó, az ok azonos.

[1] Ernest George Ravenstein 1889-ben megjelent, *The Laws of Migration* című könyvéből. Idézi: Lévai, 1993, 21.

[2] Póczik, 2008, 74.

[3] Windt, 2019, 464.

A legkövethetőbb csoportosítás, aminek a mentén az összehasonlításba bele lehet kezdeni, az az, ha a gazdasági migrációt elválasztjuk a nem gazdasági migrációtól. Ugyanis ebbe a csoportba sorolható az összes olyan tényező, amikor nem a munkanélküliség, a jobb élet reménye vezérli az elvándorlót, hanem minden más, pl. családgyesítés, vagy az üldöztetés oka.

A másik fő csoportosítási szempont pedig annak mentén lehet, hogy az elvándorlás külső kényszer hatására történik, vagy belülről fakad a motiváció.

II. GAZDASÁGI ÉS NEM GAZDASÁGI MIGRÁCIÓ

Póczik Szilveszter a migráció okait a különböző migráció-elméleteken keresztül tárja fel, és Mathias Bös német szociológus által prezentált táblázatban^[4] foglalja össze a migráció tényezőit az alábbiak szerint.

1. táblázat: A migráció tényezői

Migráns típusa:	Az egyéni migrációs döntés meghozatalát befolyásoló tényezők		
	Igények (pull)	Ellátottság (push)	Migrációs hálózat
Gazdasági	munkaerőhiány, magasabb jövedelem	munkanélküliség, alulfoglalkoztatottság	munkaerő - és bérpiaci információk áramlása
Nem gazdasági	pl. családgyesítés	háború, üldöztetés	kommunikáció, szállítás, migrációt szervező és segítő szervezetek, kalandvagy

Forrás: Bös, 2006.

A klasszikus migrációelméletek az elvándorlás legfőbb okát a munkalehetőségben, valamint az üldöztetéssel szembeni védetség keresésében találják meg.^[5] A szociológiában alkalmazott elméleti koncepciók között mikro- és makroelméletek, integrációelméletek, valamint transznacionális elméletek foglalkoznak a migrációval.

[4] Bös, 2006.

[5] Sjaastad, 1962, 80-93.

1. A taszítás – vonzás elmélete

A makroelméletek között a „push and pull”^[6] elmélete makro perspektívában kizárólag gazdasági okokat vizsgálva tükrözi a ki- és bevándorláshoz vezető tényezőket. A kibocsátó országból a befogadó országba történő elvándorlást a nemzeti jövedelmekben mutatkozó különbség magyarázza, az elvándorlást a gazdasági észszerűség jegyében kezdik meg, a munkaerő-piaci lehetőségeiket és az ezzel összefüggő életszínvonalukat így igyekeznek javítani. Ez az érvézés az 1980-as években bírálatokba ütközött, hiszen ez a modell nem magyarázza kellően az elvándorláshoz vezető döntési folyamatot, amely mögött sokkal összetettebb tényezők állnak. Ekkor történt egy paradigmaváltás, megszülettek a mikroelméleti modellek, amelyek többek között egyéni beállítódásokat, családi diszpozíciókat, jövedelmi viszonyokat, és mindkét hely politikai viszonyait együttesen vizsgálják. Ez a szemléletváltás több új felismerést hozott, többek között felhívta a figyelmet a migrációs hálózatokra, a migráció állami regulációjának szerepére és korlátaira.^[7]

A „push and pull” elmélet alapja az, hogy a migránsokat a célországban meglévő, általuk vonzóknak vélt tényezők bevándorlásra sarkallják, míg ennek elmentételeként a hazájukban tapasztalt taszító tényezők kivándorlásra ösztönzik. Ilyen taszító tényező azonban nemcsak gazdasági ok, azaz alacsony életszínvonal, alacsony jövedelem, hanem ugyanilyen, az eltávolodáshoz vezető ok a rossz egészségügyi helyzet, a polgárháború, valamint az emberi jogok folyamatos, módszeres megszegése is. A befogadó országban pedig nemcsak gazdasági ok, azaz a magasabb életszínvonal, magasabb jövedelem a vonzó tényező, hanem ilyen húzóerőként hat az emberi jogok tiszteletben tartása.^[8]

2. A migráció kezdetével foglalkozó elméleti modellek

A neoklasszikus közgazdasági makroelmélet szerint, mivel a migráció fő oka az országok közötti bérszínvonal-különbség, annak világméretű kiegyenlítődéssel a migráció megszűnik. Az elmélet szerint a magasán képzett munkaerő nemzetközi mozgása nem függ közvetlenül egy adott ország bérszínvonalától, mert a javadalmazás nem feltétlenül piaci alapon történik, hanem politikai döntésen is múlik, így a kibocsátó és a befogadó államok kormányai a bérszínvonal befolyásolásával képesek leginkább szabályozni a migrációt. A neoklasszikus közgazdasági mikroelmélet a makroelméletnél nagyobb hangsúlyt fektet a jövedelmi előkalkulációkra. Minél közelebb esik a célországban

[6] Az elmélet leírója és legismertebb képviselője Ernest George Ravenstein angol-német földrajztudós és katoná. Ld.: Corbett, 2003, 4.

[7] Póczik, 2008, 65-66.

[8] Hautzinger, 2014, 24-25.

a várható foglalkoztatás és a javadalmazás szintje, ami függ a humán tőkétől, a képzettségtől, a szakmai tapasztalattól, a nyelvismerettől, annál kevesebb a valószínűsége, hogy a migráns elhagyja hazáját, amennyiben egyéb tényezők nem befolyásolják. Ezzel szemben a migráció egyéni költségeit csökkentő adottságok, keretfeltételek, technikák növelik az útrakeléstől várható nettó nyereséget, így a migráció valószínűségét.^[9]

A migráció új közgazdaságtana a neoklasszikus gazdaságelmélettel szemben nem az egyént, hanem a családot, háztartást és más kulturálisan meghatározott termelési/fogyasztási egységet vette vizsgálat alá. A bérkülönbségeket nem tekintti a nemzetközi migráció elengedhetetlen feltételének. Ez az elmélet tagadja, hogy a bérszínvonal és a foglalkoztatottság kiegyenlítődésével megszűnne a nemzetközi migráció, mivel más fajta feltételek, piacok és ezek különbségei is erős befolyásoló erőt jelentenek, ilyenek a biztonság, karrier, az életviszonyok több nemzedékre várható javulása, vagy a fogyasztási javak bősége.^[10]

A szegmentált munkaerőpiac elmélete többrétegű munkaerőpiacot feltételez. Elsődlegesnek tekinti a fejlett ipari államok hazai munkaerő számára nyitott, viszonylag magas jövedelmet kínáló legális munkaerőpiacát, míg másodlagosnak az ezen országok szintén legális, de alacsony státusú feladatokat, alacsony társadalmi presztízst, rossz munkakörülményeket, alacsony béreket kínáló instabil munkaerőpiacát. Az előbbi piacot a túlkínálat, az utóbbit a kínálatiány uralja. A nemzetközi migráció legfőbb mozgatója a fejlett országban az alulfejlett világ munkaerő-kínálatára irányuló munkaadói kereslet, ami nem a kedvező bérkínálat, hanem sokkal inkább az intencionális toborzás eredménye. A nemzetközi bérkülönbségek nem képezik sem a szükséges, sem pedig az elégséges feltételt, hiszen nem a bér, hanem az ahhoz kapcsolódó, fenntartható vagy javítható társadalmi státusz a munkavállalás elsődleges motivációja. Eszerint az elmélet szerint nem a célszörök alacsony vagy csökkenő bérei, hanem szociális és intézményi mechanizmusok csökkenthetik a bevándorlás intenzitását, hiszen a bevándorlók nem rendelkeznek a szabad piac szabad részvevőinek szabad döntési képességével. A szegmentált munkaerőpiac elméletét is számos bírálata érte, egyrészt azért, mert a munkaerőpiacot önkényesen felosztotta, másrészt azért, mert a migráció toborzás nélkül is folyik, ahogyan ezt az illegális bevándorlás és a menekülthullám is igazolja, harmadrészt pedig a munkaerőpiac feltételezése sem magyarázza kimerítően a munkaerő- kereslet/munkaerő-túlkínálat és a migráció összefüggésrendszerét.^[11]

A történelemi strukturális elmélet és a világrendszer-elmélet szemléletében a nemzetközi migráció a fejlődő világban a kapitalista piac társadalomalakító hatásának, a globális gazdaság perifériákra való kiterjedésének következménye. A perifériákról a népességet a centrumterületek anyagi és kulturális vonzereje

[9] Póczik, 2008, 65-66.

[10] Póczik, 2008, 69-70.

[11] Póczik, 2008, 70-72.

maga felé irányítja, ezért a migrációt vagy úgy lehetne szabályozni, hogy a periféria államokba fektetnek be a nagyvállalatok, vagy pedig a nemzetközi áru- és tőkeáramlás ellenőrzésével. Ezek a szabályozási módszerek azonban valószínűtlenek, mert alkalmazásuk nemzetközi kereskedelmi háborúhoz vezethet, valamint a multinacionális vállalatok ellenállását válthatják ki.^[12]

3. A migráció folytatódásával foglalkozó komplex modellek

A migráció folytatódását magyarázó elmélet a társadalmi tőke, valamint a kumulatív okok elmélete. A társadalmi tőke elmélete szerint az egyszer megkezdődött nemzetközi migráció és annak struktúrái addig növekszenek, amíg minden potenciális emigráns nagyobb nehézségek nélkül elvándorolhat. A migráció nem mutat szoros korrelációt a bér- és foglalkozási különbségekkel, mert ezt befolyásolják a migrációnak a migrációs hálózatok erősödése által csökkenő költségei, kevesebb kockázatai. Minél fejlettebbek a migráció legális és irreguláris intézményes struktúrái, annál inkább függetlenné válik a migráció annak strukturális és egyéni kiváltó tényezőitől. Ezért nehéz kormányzati eszközökkel befolyásolni a mai migrációt, hiszen ennek hatása éppen a migrációs hálózatokra nem terjed ki, másrészt bizonyos humanitárius megoldások – menekültpolitika, családegyesítés – az ellenőrző mechanizmusok hatását csökkentik, a migrációs hálózatokat pedig közvetve erősítik.

A kumulatív okok elmélete szerint a nemzetközi migráció által a kibocsátó és felvevő területeken előidézett összetett szociális, gazdasági és kulturális változás nem befolyásolható a szokásos egyszerű kontrollokkal, mivel a kumulatív okok tömege az intézményes regulációt gyakorlatilag lehetetlenné teszi, ezért a munkaerő-migrációt fékezni, a belső munkaerőt pedig támogatni igyekvő intézkedések a munkaerőpiac telítődése után is hatástalanok maradnak. A külföldi munkaerő iránti kereslet is fennmarad vagy növekszik, hiszen egyes, méltatlanul alacsony státuszúként értékelt tevékenységek a bevándorlók monopóliumává válnak.^[13]

4. A 2015. évi migrációs hullám okai

A Migrációkutató Intézet a 2015. évi migrációs hullám idején kiadott egy tanulmányt az akkori migrációs hullám okairól.^[14] A migrációt kiváltó okok nagyobb csoportjai az üldözéstől való félelem, valamint a gazdasági egyenlőtlenségek el nem viselhető mivolta. Megkülönböztethetünk olyan okcsoportokat,

[12] Póczik, 2008, 72.

[13] Póczik, 2008, 73-74.

[14] Migrációkutató Intézet, 2015.

amik csupán közvetve tekinthetők migrációt kiváltó oknak, hiszen a már kialakult migrációs szándékot, folyamatot erősítik, ezek pedig a hatékony európai uniós határvédelem hiánya, valamint a tömegkommunikációs hatások.

Az üldözéstől való félelmet, mint migrációt kiváltó okot az váltotta ki, hogy a közel-keleti és észak-afrikai régió államainak egy része vagy lassan, sok esetben részben, vagy bizonyos területeken egyáltalán nem volt képes követni az elmúlt évtizedek gyors társadalmi, gazdasági, politikai változásait, a modernizációs folyamatokat.

A régió több országában elmaradt a változásokhoz való igazodás, vagy meg sem próbálták a felzárkózást, a versenyképes gazdasági és működőképes politikai struktúrák kiépítését. Ez több évtizedig tartott, és a következménye társadalmi feszültségekhez vezetett. 2011-ben az „arab tavasz” idején a tüntetéssorozatok, forradalmak eredményeképpen az akkor még valamennyire rendszerszinten még stabilnak mondható kormányzati struktúrák is megrendültek. A korrupciónak, a szólásszabadság hiányának, a munkanélküliségnek a felszámolását célzó törekvésekkel ellentétben a népképviselőten, a jog uralmán, a piacgazdaságon és az emberi jogok érvényesülésén alapuló kormányforma nem jött létre a térségben. Egyes országokban, mint például Szaúd-Arábiában, Iránban, megmaradt a hosszú ideje fennálló hatalmi struktúra, Egyiptomban a korábbi rendszer alapjain sikerült újra működőképpé tenni a kormányzatot, azonban a térség egyes országai működésképtelenné váltak, és az államkudarc jegyei kezdtek megmutatkozni.

A meggyengült államhatalmi rendszereket kihasználva főleg Szíria és Irak területén megerősödtek az al-Kaidához kötődő terrorszervezetek. Az Iszlám Állam vezetői a Próféta Mekkából Medinába történő „migrációjában” a muszlimok számára a hit – akár erőszakos – terjesztésére irányuló migrációs felhívást fogalmaztak meg. Ennek volt többek között köszönhető az Iszlám Állam katonáinak Irakban és Szíriában történő megjelenése is.^[15] A negatív folyamatok hatására a megrendült, sok esetben működésképtelenné vált kormányzati struktúrák, ellátási rendszerek, polgárháborús helyzetek, terrorcselekmények hatására milliók hagyták el a térséget, és elsősorban a térségben még stabilan működő ellátórendszerekkel rendelkező országokban, Törökországban, Jordániában és Líbiában kerestek menedéket. Azonban ezek az államok sem nyújtottak egy idő után biztonságot, figyelemmel arra, hogy a kormányzati- és segélyszervezetek egyre kevésbé tudtak megbirkózni a folyamatosan növekvő menekültáradat okozta kihívásokkal, és a menekülttáborokban ellátási és elhelyezési problémák jelentkeztek. Nemcsak az átmeneti elhelyezés kezdett komoly probléma lenni, hanem az integráció is, tekintettel arra, hogy a munkaerőpiacon tömegek számára nem volt biztosított az elhelyezkedés, akik pedig el tudtak helyezkedni,

[15] Bartkó, 2019(b), 41-42.

azok is inkább keveset fizető, illegális munkákat találtak. Ennek pedig az lett a következménye, hogy tömegesen megindultak Nyugat-Európa felé.

A második nagy csoport, a gazdasági egyenlőtlenségek kérdése, a létbizonytalanságból való kitörés szándéka, a „nyugati” életszínvonal elérésének reménye. Azok jelentős része, akik az Európai Unióban szándékoznak letelepedni, olyan országokból érkeznek, ahol számottevő a munkanélküliség aránya, az EU-s országok jóléti társadalmaihoz képest pedig gazdasági téren jelentős hátrányban vannak.

A tömegkommunikáció hatása, valamint az, hogy könnyebbé, egyszerűbbé vált az EU-ba való bejutás, nem a migrációt közvetlenül kiváltó okokként határozhatók meg, hanem közvetett okokként, mint amik a már kialakult migrációs folyamatot felgyorsították. Amíg az EU-ba való bejutás nem vált könnyebbé, addig a közel-keleti és észak-afrikai térségből közvetlenül Európába irányuló bevándorlás az elmúlt években szinte teljes mértékben a földközi-tengeri útvonalon át valósult meg. Azonban a tengeri útvonal egyrészt költségesebb, másrészt lényegesen veszélyesebb is; sokan életüket veszítették, mikor megkísérelték az átkelést. Emellett a balkáni térség országaiból – elsősorban Koszovóból és Albániából – indulók, továbbá a törökországi menekülttáborokat elhagyó Európába bevándorolni szándékozók is elkezdtek más utat keresni, és a két ágról indult útkeresésének eredményeként alakult ki egy új, szárazföldi útvonal, és vált rövid időn belül az egyik legfontosabb migrációs útvonallá, hiszen ez az útvonal szinte akadálytalan belépést jelentett Európába. Ez az úgynevezett balkáni útvonal, ami rendkívül hosszú, s több országon át vezet, mégis lényegesen biztonságosabb, mint a tengeren való átkelés. Ez két okra volt visszavezethető, az Európai Unió külső határát jelentő Görögországon át folyamatosan, ellenőrzés nélkül tudott átjutni a tömeg. A balkáni térség országain, elsősorban Macedónián és Szerbián keresztül, a jogszabályváltozások és a megengedő hatósági gyakorlat miatt, akadálymentessé vált az, hogy a migránsok eljussanak az európai uniós országok felé.

A migrációs hullám felerősödését szolgálták a tömegkommunikációs hatások is. Egyrészt az interneten gyorsan elérhetővé váltak az uniós országok államvezetőinek a szír menekültek befogadásával kapcsolatos nyilatkozatai. Másrészt pedig azok a migránsok, akik sikeresen megérkeztek az Európai Unióba, a közösségi oldalak segítségével folyamatosan kapcsolatban vannak a már úton levő, vagy indulni szándékozó rokonaikkal, ismerőseikkel, és tanácsokkal látják el őket az útba indulással, utazással kapcsolatban.

III. AZ ÖNKÉNTES- ÉS A KÉNYSZERMIGRÁCIÓ

Az önkéntes migráció és a kényszermigráció közötti különbség egyik pillére a mozgásszabadság rendelkezésének a lehetősége vagy kizárása, míg a másik pillére az egyes migrációs tényezők túlsúlyba kerülése. Az önkéntes migráció esetén az egyén a mozgás szabadságával, azon belül is az országváltás szabadságával – az elvándorlás, a letelepedés és a munkavállalás szabadságával – kíván élni.^[16] Önkéntes migráció esetén a háttérben migrációs okként általában gazdasági okok húzódnak, melyet a célország felől érkező húzó hatások erősítenek. Ilyen okból az elvándorló észszerűen dönt akkor is, amikor az elvándorlás mellett dönt, és akkor is, amikor a célországot kiválasztja, ugyanis nem fog útnak indulni oda, ahol nem tud munkát vállalni, nem tud vállalkozni és még a szociális hálót sem tudja kihasználni.^[17] A migrációs döntést tehát a konkrét helyi dimenziók határozzák meg, amelyek a közelebbi vagy távolabbi környezetből szerzett ismeretek és a saját lehetőségek összevetésén alapulnak.^[18]

Az önkéntes vándorlással ellentétben kényszermigráció esetén nem gazdasági vagy egyéb, jobb életkörülményeket biztosító hely ígérete áll, hanem az egyén akaratán kívül álló krízishelyzet, mely olyan taszító erővel hat, ami minden más tényezőnél hangsúlyosabban jelentkezik, és nem hagy esélyt az egyénnek arra, hogy a migrációban ne vegyen részt. A kényszermigráció tovább értelmezhető a kiinduló tényező egyénre gyakorolt hatása, illetve a kényszer dominanciája tekintetében. A kényszermigrációt előidézhetik társadalmi, vagy természeti jelenségek, amelyek miatt az életkörülmények elviselhetetlenné válnak, vagy amikor valamilyen fegyveres konfliktus miatt alapvető emberi jogok, így az élethez vagy az emberi méltósághoz való jogok gyakorlása kerül veszélybe. A kényszer dominanciája szempontjából pedig aszerint teszünk különbséget, hogy a migráns a kényszer okozta hatás miatt, de még „szabad” akaratából indul el, vagy pedig a szó legszorosabb értelmében kényszerrel, azaz erőszakkal elhurcolással, elszakítással, deportálással történik az elvándoroltatás.^[19] Szociológiai szempontból nincs érdemi különbség a menekülés és a kényszermigráció között. Mindkét esetben meghatározó a külső kényszer és kevés idő jut a migráció megszervezéséhez.^[20]

[16] Tóth, 2009, 5.

[17] Nagy, 2012, 33.

[18] L. Rédei, 2009, 8.

[19] Szalkai, 2010, 60.

[20] Sík, 1992, 63.

IV. BEFEJEZÉS

A migráció okaival foglalkozó elméletek elsődlegesen bemutatják az elvándorlás tényezőit, majd a migráció visszaszorításának módszerét vizsgálják. Az egyes elméletek pedig paradigmaváltáson keresztül cáfolják, bírálják a korábbi elméletek megállapításait. Az egyszerű, klasszikus makro- és mikro-migrációelméletek egy okra, okcsoportra vezetnek vissza a migrációt, melyet már a komplex modellek képviselői is kritikával illettek.

Az elméleti szintnél konkrétabb okokat fogalmazott meg a Migrációkutató Intézet a 2015. szeptember 10. napján kelt elemzésében. Már az elemzés bevezető része általános problémaként utal arra, hogy tévesen egy okra vezetnek vissza a migrációt, holott kizárólag együtttható okokról beszélhetünk, olyan okokról, melyek egymásból következnek, vagy egymást erősítik.

Ugyanígy markánsan az sem különíthető el, hogy csupán belső meggyőződésből, vagy kizárólag külső kényszer hatására történik az elvándorlás. A migráció mögött meghúzódó egyéni és kollektív döntések, fizikai és lelki kényszerek összetetten jelentkeznek, nem egyetlen kényszerítő ok jelenik meg, hanem az önkéntes és a kényszer migráció, valamelyik tényezővel túlsúlyban, de komplexen van jelen. A látszólag autonóm döntések mögött is lehet számtalan kényszerítő erő és a legkiszolgáltatottabb, legreménytelen helyzetben lévő migránsoknak is van döntési lehetőség.^[21]

A legutóbbi, 2015. évi migrációs hullámot kiváltó okok meghaladták az eddigi folyamatok leírására alkalmasnak vélt értelmezési, elméleti kereteket. Ezen okok ugyanis rendkívül sokrétű, ugyanakkor nem egymástól elkülönülő, sokkal inkább egymásra épülő, egymást erősítő tényezőként azonosíthatók. A lemaradás a társadalmi, gazdasági, politikai struktúrák fejlődésének tekintetében, mint migrációt kiváltó ok maga után hozta az államkudarok és terrorszervezetek térnyerése miatti elvándorlást eredményező okot, ami még csupán arra készítette a menekülni kényszerülő embertársainkat, hogy a közelben lévő legelső olyan államokba meneküljenek, ahol még stabil az ellátási rendszer. Azonban ezeknek az államoknak is korlátozott a befogadó és ellátó képessége, így a romló körülményekből is generálódott további migrációt kiváltó ok.^[22]

Összességében megállapítható, hogy az elméleti szinten megfogalmazott migrációt kiváltó okok a legutóbbi, egyben utolsó, 2015. évben jelentkező és hatását mind a mai napig éreztető migrációs hullámmal meghaladottá váltak. A tanulmányban is jelzett új típusú migrációt erősítő tényezők a jövőben is újabb migrációs hullámot generálhatnak.

[21] Kovács, 2020, 15.

[22] Migrációkutató Intézet, 2015.

A migráció, illetve annak irreguláris formája nem új keletű jelenség. Már hosszú ideje jelen van világunkban, mely az immigrációval érintett országokat a történelem folyamán mindig is kihívások elé fogja állítani.^[23]

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bartkó Róbert 2019(a): *Az irreguláris migráció elleni küzdelem eszközei a hazai büntetőjogban*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Bartkó Róbert 2019(b): A hazai polgári nemzetbiztonsági szolgálatok a terrorizmus elleni küzdelemben. In: *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*. 2019/2.szám.
- Corbett, John (2003): *Ernest George Ravenstein, The Laws of Migration, 1885*. CSISS Classics, California. (Elérhető: <https://escholarship.org/content/qt3018p230/qt3018p230.pdf?t=o0wt2w>. Letöltés ideje: 2020. 06.04.).
- Hautzinger Zoltán – Hegedüs Judit – Klenner Zoltán (2014): *A migráció elmélete*. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest.
- Kovács András (2013): Nemzetközi migrációról egy dokumentumfilm-gyűjtemény kapcsán. (Elérhető: http://idegenekakertemben.hu/migracios_tanulmany_kovacs_andras.pdf. Letöltés ideje: 2020. 03. 16.).
- L. Rédei Mária (2009): *A tanulmányi célú mozgás*. Reg-Info Kft., Budapest.
- Lévai Imre (1993): Nemzetközi migrációs modellek: főbb típusok és trendek. In: Tamás P.- Inotai A. (szerk.): *Új exodus. A nemzetközi munkaerő-áramlás főbb irányai*. MTA Társadalmi Konfliktusok Kutató Központja – Világgazdasági Kutató Intézet, Budapest.
- Mathias, Bös (2006): *Migration als Konfliktursache und Folge, Präsentation*. Institut für Soziologie. Philipps Universität Marburg.
- Nagy Boldizsár (2012): *A magyar menekültjog és menekültügy a rendszerváltoztatástól az Európai Unióba való lépésig*. Gondolat kiadó, Budapest.
- Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter (2008): *Nemzetközi migráció – Nemzetközi kockázatok*. HVG-ORAC Kft., Budapest.
- Sík Endre (1992): A társadalmi előnyök rekonverziója a menekülés során. In: *Szociológiai szemle*. 1992/ 1. szám.
- Sjaastad, Larry A. (1962): The Costs and Returns of Human Migration. In: *The Journal of Political Economy*. 70.5, Part 2. Investment in Human Beings.
- Szalkai Attila (2010): A kényszmigráció biztonságpolitikai kockázata a 21. század elején. In: *Nemzet és Biztonság*. 2010/3.szám.
- Tóth Judit – Majtényi Balázs – Pap András László (2009): A mozgás szabadsága – a szabadság mozgása. In: *Föld-rész*. 2009/1. szám.
- Windt Szandra (2019): Gondolatok az emberkereskedelemeről. In: *Miskolci Jogi Szemle*. 14. évfolyam, 2. különszám, 2. kötet.

[23] Bartkó, 2019(a), 9.